

Ob stoletnici rojstva se spominja Branko Marušič Ludvika Zorzuta, briškega narodopisca, Barbara Sosič pa Borisa Orla ob trideseti obletnici njegove smrti.

Sledijo "Etnomuzejske" strani, kjer Inga Miklavčič-Brezigar v rubriki "Zapiski" razmišlja ob primeru Brd, ki se raztezajo na obe strani meje, kakšna bi lahko bila vloga etnologije pri načrtovanju prihodnosti. Vilko Novak ob oživitvi Etnologa pojasnjuje nekatera vprašanja v zvezi z dogajanjem, ki so zaznamovala usodo muzeja in njegovega glasila. Zelo zanimivo dopolnjuje uredničin uvodni članek v prvem novem letniku, kot avtentična priča že ob samem začetku pa plastično in živo oriše našo tedanjo etnološko stvarnost, snovanje in usodo glasila.

Rubrike, ki sledijo, se ožje povezujejo z muzejsko dejavnostjo. Prinašajo poročila o muzejskem delu, med drugim podaja Sonja Kogej-Rus tudi vso "odisejado" sodelavcev Slovenskega etnografskega muzeja ob prizadevanjih za pridobitev lastne stavbe, v kateri bi lahko ustrezno shranili svoje bogate zbirke ter končno postavili stalno razstavo. Dalje beremo o razstavah in o muzejski pedagogiki, kjer Jorgen Skastrup (direktor Grindsted muzeja na Danskem) govori o pouku v muzeju s pomočjo fiktivnih svetov. Članek je v celoti objavljen v slovenščini in angleščini. Sprašujemo se, zakaj ni uvrščen v "Janusov razdelek", ker tokrat ne gre za sekundarno objavo in ker avtor povrh obravnava še aktualno muzejsko metodološko problematiko. Mar je samevanje v posebni rubriki res potrebno? Sledijo še poročila o novih pridobitvah muzejskih zbirk ter o muzejski dokumentaciji. Darinki Jankovič, ki ji je usoda preprečila, da bi še naprej tako uspešno opravljala muzejsko pedagoško delo, kot ga je v kratkem letu svojega službovanja v Slovenskem etnografskem muzeju, je lepo in osebno doživeto napisala nekrolog Tanja Tomažič.

Vsebinsko bogata in pestra številka se tudi tokrat konča s kritično in informativno bibliografijo, ki prinaša številne ocene, seznam novih monografij in periodike, ter bibliografijo Brda, ki sta jo sestavili Katja Kogej in Nidžara Žnidarčič.

Monika Kropelj

Gorazd Makarovič, *Votivi*. Zbirka Slovenskega etnografskega muzeja, Ljubljana 1991. 72 str., 122 fotografij.

Kot druga knjiga v seriji "Knjižnica Slovenskega etnografskega muzeja", ki jo ureja Andrej Dular, je izšel katalog muzejske zbirke votivov. To je prvi od katalogov, ki naj bi občasno izhajali v tej seriji. Avtor Gorazd Makarovič, ki za zbirko v muzeju tudi skrbi, nas v delu seznanja z oblikovno platjo, predvsem pa tudi s pomenom in vlogo tega kulturnega pojava, ter z njegovo vsebinsko pestrostjo. Temo postavlja v širok evropski okvir. Govori namreč o votivih kot izrazu življenjskih razmer in pojmovanja sveta. Pri tem nas že v uvodu opozori, da je bil razvoj votivov in votivnega darovanja značilen izraz "dolgega srednjega veka". Votivno darovanje namreč ohranja osnovne sestavine življenjskih okoliščin in miselnosti, ki je prevladovala v srednjem veku. Srednjeveško darovanje votivov pa je nadaljevanje antičnega poganskega izročila. Žrtvovanje in votivno darovanje je namreč bilo v navadi v kulturah različnih družb in različnih obdobjih. Krščanska cerkev je spočetka nasprotovala votivom kot poganskemu izrazu prošnje ali zahvale, kmalu pa je običaj darovanja votivov sprejela in mu dala krščanski značaj.

Kot izvemo iz knjige, izhaja najstarejše znano posredno pričevanje o plastičnih votivih na Slovenskem iz časa okoli preloma 14. v 15. stoletje. Iz tega časa namreč izvirajo železni votivi, podobe živali in oči, ki so bili zakopani pri cerkvi sv. Lenarta nad Sobotami. Na železne živalske votive naj bi spominjal tudi izraz "železna krava" za posebno obliko zakupa živali, pri katerem je moral podložnik, ki je kravo dobil v zakup in jo je imel v reji, priskrbeti novo, ko je ta poginila. Še do danes pa se je ohranilo npr. votivno darovanje "Štefanovih konjičkov".

V nadaljevanju tega osrednjega poglavja - eseja, naslovljenega "Votivi in votivna darovanja na Slovenskem", s katerim knjiga močno prerašča ožjo tematiko, najdemo množico podatkov o romanjih pri nas, o boleznih, tako človeških kot živalskih, o otroški umrljivosti in vrednotenju otrok, o vrednotenju in ogroženosti konj ter raznih nadlogah, ki so jih ljudje skušali premagovati tudi s tem načinom darovanja ali žrtvovanja.

Eseju sledi predstavitev zbirke in katalog v ožjem pomenu besede. Predstavljeni so vsi plastični votivi, kar jih premore zbirka votivov Slovenskega etnografskega muzeja. Šteje 115 votivov in 7 modelov. Časovno izvirajo pretežno iz 19. stoletja. Čeprav je skromna, gre za največjo zbirko votivov pri nas in zajema vso pomembno motiviko in tehniko, zastopani pa so tudi vsi materiali, iz katerih so jih na Slovenskem izdelovali. Na stodvaindvajsetih fotografijah so prikazani vsi predmeti iz zbirke. Avtorja kvalitetnih fotografij sta Matija Pavlovec in Gorazd Makarovič. Material, iz katerega so bili predmeti izdelani, je različen. Železni votivi so bili v navadi le na Koroškem in Štajerskem. Iz gline so skoraj izključno izdelovali le posodice z obrazno podobo. Figuralnih lesenih votivov je bilo največ na Gorenjskem, glavno območje srebrnih votivov pa so bili mediteranski predeli. Splošno razširjeno gradivo za izdelovanje votivov je bil vosek. Ker pa je ulivanje votivov sodilo v obrt s trojno dejavnostjo - lectarstvom, medicinarstvom in svečarstvom - ki se je pri nas organizirano pojavilo šele v 17. stoletju, je upravičen avtorjev sklep, da pred 17. stoletjem pri nas v modelu uliti voščeni votivi niso bili razširjeni.

K vsaki sliki plastičnega votiva je dodan komentar z ustreznimi podatki o predmetu - od motiva, najdišča, gradiva in načina izdelave, pa vse do časa izdelave; vendar glede na to, da je knjiga namenjena tudi tujcem in ima povzetek spremnega besedila v angleščini, pogrešamo prevod vsaj nekaterih najosnovnejših podatkov o predmetih samih.

Delo je ne le vsebinsko ampak tudi slikovno in oblikovno zelo kvalitetno, tako da smo prvega kataloga, ki nas seznanja z zbirkami Slovenskega etnografskega muzeja, lahko upravičeno veseli. Predvsem pa se ob njem lahko vsakdo, ki se za to zanima, seznanja z votivi, ki bi sicer ostali skriti očem javnosti, saj muzej svojih zbirk zaradi pomanjkanja prostora ne more razstaviti.

Monika Kropelj

Janez Bogataj, *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana, Prešernova družba, 1992, 395 str., ilustr.

Knjigo Janeza Bogataja "Sto srečanj z dediščino na Slovenskem" je slovenska etnologija pričakovala že dalj časa. Od avtorja je namreč strokovna in ostala javnost, po rednih predavanjih na fakulteti, številnih javnih nastopih in predavaj njih na terenu, vse bolj pričakovala zaokrožen pogled na področje, s katerim se že dalj časa znanstveno ukvarja.

Knjiga je izšla leta 1992 pri Prešernovi družbi v ciklusu "sto naj". Pri tem je avtor model tega založniškega projekta spretno uporabil za ogrodje svojega priročnika in učbenika o sodobnih etnoloških pogledih na področje naše dediščine.

Janez Bogataj nas v začetku popelje v zanimivi svet naše dediščine. Pri tem predstavi stališča etnološke vede ter lastna strokovna izhodišča, ki so se mu pogosto tudi "sproti" oblikovala ob njegovih javnih nastopih in stikih z ljudmi na terenu. Prav iz tega zornega kota je avtor izoblikoval osebno metodo obravnavanja in vrednotenja dosedanjih strokovnih prizadevanj slovenske etnologije. Na neki način je "predelal" suhoparne etnološke raziskave in tej snovi nadel pečat dediščine. S takšnim pristopom pa je postala snov bolj zanimiva in atraktivna ne le za strokovno, temveč tudi za širšo javnost.

V knjigi avtor predstavlja vrsto novosti, ki jih doslej še nismo zasledili v slovenski etnološki literaturi. Njegovo temeljno sporočilo je, da je dediščina del nas samih in da naše življenje bogati. Oblikuje temeljno podobo naše nacionalne razpoznavnosti. "Njene razsežnosti in pomen za danes in jutri" so v razumevanju treh temeljnih pojmov: kontinuiteta - spomin, identiteta - opomin, alternativa - izziv.

Te tri pojme avtor vgrajuje v vsa svoja razmišljanja o dediščini. Prav z njimi skuša razložiti genozo določenega kulturnega pojava, njegovo vpetost v naš sedanji zgodovinski spomin in poiskati možnost aplikacij tega kulturnega pojava v sedanjosti in prihodnosti.

Janez Bogataj je nedvomno eden tistih slovenskih etnologov, ki je strokovna prizadevanja etnologije približal potrebam sedanjega časa. Kaže izjemen smisel za raziskovanje vsakdanje kulturne podobe in načina življenja današnjega Slovenca.